

Filozofická fakulta Univerzita Karlova v Praze

Doktorský program: Filologie – Didaktika konkrétního jazyka – anglický jazyk

Mgr. Olga Vraštilová, M.A.

Využití dětské literatury při výuce angličtiny na základní škole

Using Children's Literature in Teaching English at Elementary Schools

Praha 2014

Oponentský posudek doktorské disertační práce

Doc. PhDr. Jarmila Mothejzíková, CSc.

Ústav anglického jazyka a didaktiky FF UK

K obhajobě byly předloženy:

Disertační práce

238 stran – z toho: 157 str. textu a grafů s vyhodnocením výsledků pedagogického výzkumu; bibliografie 12 str.; 23 příloh z pedagogického výzkumu - 69 str.

česky + résumé anglicky

Teze k disertační práci, Abstrakt

Publikační činnost

Životopis

Obsah disertace

Poděkování - s3; Abstrakt - s4, Obsah – s6. Úvod - s8; 1. Český systém základního školství - s15; 2. Výchovně-vzdělávací proces a jeho složky - s21; 3. Dětská literatura - s38; 4. Řečová dovednost čtení v cizojazyčné výuce - s49; 5. Využití dětské literatury ve výuce angličtiny - s63; 6. Dětská literatura v pregraduální přípravě učitelů - s80; 7. Dotazníková šetření - s85; 8. Pilotáž hodin s literárním textem na základní škole - s110; 9. Hospitace ve výuce cizího jazyka – práce s literárním textem - s122; 10. Obsahová analýza učebnice *Project* – dovednost čtení - s134; 11. Závěry pro praxi - s142; Závěr - s149; Résumé - s155; Bibliografie - s158; 23 příloh - s170-238.

Předložená disertační práce se zabývá úlohou a využitím dětské literatury ve výuce AJ (VAJ) jako (prvního) CJ na základní škole v ČR. Autorka si klade za cíl popsat současný stav, tedy používání dětské literatury ve VAJ, ale také možnosti využití dětské literatury ve VAJ. Na základě těchto cílů směřuje k formulování závěrů pro praxi. Výběr tématu disertace je velmi aktuální, neboť – jak sama autorka dokládá – úloha řečové dovednosti čtení v inovované formě není ještě zcela plně ukotvena v edukačních dokumentech (lze předpokládat, že školy se ještě zcela nevypořádaly s inovací ŠVP poté, co byl RVP ZV zásadně upraven v oblasti výuky CJ od 1.9. 2013). Citace z disertační práce, s. 146: „*Hlasité čtení jako očekávaný výstup tedy z kritérií zmizelo.*“

Potřebnost daného tématu vyplývá i z velkého počtu nekvalifikovaných učitelů, který ostatně autorka dokládá ve svém výzkumu, a aktuálních problémů českého školství. V neposlední řadě je třeba jmenovat obecně deklarovanou nechuť žáků číst nazývanou krize čtení (byť v konkrétních případech, především při pilotáži literárních textů, které autorka sama upravila pro potřeby VAJ na základní škole, se

tento negativní žákovský postoj nepotvrdil, ba právě naopak,) a nepříliš přesvědčivé výsledky z mezinárodních výzkumů o čtenářské gramotnosti.

Ráda předesílám, že posuzovaná disertační práce je zpracována velmi svědomitě, na vysoké odborné úrovni a ve velmi širokém záběru, který postihuje nejen učitelskou veřejnost (učitelé praktikující, kvalifikovaní, nekvalifikovaní, i ti, kteří si kvalifikaci doplňují v rámci CŽV), ale ve svém dopadu zahrnuje i učitele budoucí (výzkum mezi pregraduálními studenty, přehled předmětů na VŠ pracovištích), vzdělavatele těchto budoucích učitelů, a samozřejmě i žáky. Téma je zpracováno kvalitně, exaktními vědeckými metodami (dotazníková šetření, hospitace hodiny), za použití relevantních výzkumných postupů. Předložená disertační práce má adekvátní rozsah a pro výukovou praxi je velmi přínosná.

Disertace svojí stavbou odpovídá klasické vědecké práci v oblasti lingvistiky. Autorka v 11 kapitolách nastiňuje problematiku využití dětské literatury (VDL) ve VAJ.

V úvodu doktorandka představuje cíle disertační práce a stav zkoumání ve VDL. Pozitivně hodnotím to, že v odpovídající míře mapuje také českou výchozí literaturu a snaží se o skloubení anglické terminologie a terminologie české, která je v praxi nejednotná a někdy i nepřesná.

V části **teoreticko-přehledové** (kap. 1 - 6) autorka vychází z kurikulárních dokumentů a dále sleduje teoretická východiska – mapuje výchovně-vzdělávací proces a jeho složky (kap. 2), a dále vymezuje pojem dětská literatura (kap. 3). Problematiku reflektuje i v historické a literárněvědné perspektivě. Vyčerpávající způsob, kritický přístup k pramenům a snaha o hledání stejného úhlu pohledu u anglicky i česky píšících autorů jsou charakteristické pro rozbor řečové dovednosti čtení (kap. 4). VDL je traktováno z pohledu rolí literárního textu v jazykovém vzdělávání – autorka se zamýšlí nad textem jakožto nositelem jazyka ve vyučovacím procesu (prostředek vyučovacího procesu), ale také jakožto nositelem dalších funkcí (např. motivace, informace, rozvoje kognitivních dovedností, budování povědomí o kultuře a kulturnosti, rozvoje osobnosti čtenáře, estetického zážitku) – zde je VDL cílem výchovně-vzdělávacího procesu (kap. 5). VDL v perspektivě pregraduální přípravy učitelů (kap. 6) svým pojetím zapadá spíše do další, empirické části práce. Postupy uplatněné v teoretické části práce, tedy deskripce, snaha o precizaci terminologie, kritické hodnocení a komparace, vystavují základ pro další zkoumání VDL a formulování závěrů pro praxi, jak si to autorka předsevzala ve svých exaktně formulovaných cílech disertační práce.

Empirická část (kap. 7-11) zásadním způsobem obohacuje pohled na problematiku VDL ve VAJ. Autorka ve svém výzkumu sleduje několik linií - pregraduální příprava učitelů byla reflektována v kap. 6. Největší prostor ve výzkumu je věnován dotazníkovému šetření učitelů základních škol. Doktorandka navázala na menší výzkumný projekt z let 2001-2002 o VDL. V r. 2012 byly osloveny základní školy v Královéhradeckém kraji, následně v další vlně téhož roku výzkumný záměr překročil původně regionální charakter výzkumu a byli osloveni učitelé účastníci se konference Asociace učitelů AJ. Závěrečná etapa výzkumného šetření proběhla na začátku r. 2013, kdy byly osloveny školy Pardubického a Libereckého kraje. Celkem

bylo distribuováno 566 dotazníků, autorka pracovala s 104 navrácenými dotazníky. (Tento zdánlivě marginální statistický údaj implikuje obtíže, s nimiž se doktorandka v průběhu výzkumu byla nucena vypořádat.) V tomto šetření převažuje kvantitativní zhodnocení oblasti VDL a především vnímání této problematiky učitelů a jejich zhodnocení podmínek pro VDL ve školách. Autorka dokládá, že na zkoumaných školách je více než 40% učitelů AJ nekvalifikovaných, dále téměř 44% učitelů vyučuje na obou stupních základní školy. Byť se primárně autorka nesoustředila na konkrétnější způsoby VDL, zjistila např., že funkce spojené s ilustrováním cizích kultur, estetickým vlivem či citovým a charakterovým rozvojem dětské osobnosti učitelé nejmenují jako možné důvody pro VDL. Podnětnou součástí dotazníku, bohužel využitou jen 16 učiteli, byla otázka spojená s vlastními postřehy a komentáři. Autorka se k ní vrací i v části, která celou disertační práci završuje, v níž komplexně a přehledně shrnuje současnou situaci a navrhuje vysoce podnětné řešení (kap. 11).

Výzkumný projekt však kromě tohoto dotazníkového šetření zahrnoval i další linie zkoumání, uplatňující metody kvantitativní i kvalitativní.

Doktorandka v dotazníkové sondě zjišťovala představy o VDL u pregraduálních studentů. Kromě 19 studentů oboru učitelství pro 1. stupeň základní školy (s modulem angličtina) byli dotázáni i studenti (18) oboru učitelství AJ pro 2. stupeň základní školy Univerzity Hradec Králové a také 22 studentů oboru učitelství angličtiny jako druhého/cizího jazyka na Eastern Michigan University v USA. Úvahy o názorech studentů na tuto oblast spolu s přehledem předmětů, kterými jednotlivé VŠ saturují literární či literárně-didaktickou nabídku, jsou výzvou pro pedagogy VŠ tyto předměty podrobit analýze a případně je inovovat.

Doktorandka rovněž provedla pilotáž materiálů s vlastní úpravou a úkoly. Jednalo se vždy o 2 po sobě jdoucí vyučovací hodiny, v 5. a 9. ročníku ZŠ. Tato pilotáž přinesla velmi pozitivní výsledky ohledně kladného postoje dětí ke čtení takových příběhů – 88% dětí v 5. ročníku a 76% dětí v 9. ročníku.

Následně autorka hospitovala 2 vyučovací hodiny zaměřené na využití literárního textu na 2 ZŠ, pro doplnění a ilustraci této problematiky následně analyzovala celou řadu 3. vydání učebnice *Project* (nejpoužívanější učebnice pro VAJ na ZŠ, dle výše zmíněného výzkumu).

Všechny tyto sledované linie umožnily autorce získat velmi komplexní a validní průřez VDL na ZŠ v současné době. Pečlivě zpracovaná zjištění pak doktorandka transformovala do shrnující reflexe problematiky VDL, nazvané **závěry pro praxi**. Dotýká se v nich dalšího vzdělávání učitelů, pregraduální přípravy učitelů, vybavení a možností škol a též zacílení na osobnost žáka a budování jeho „anglického“ čtenářství.

CELKOVÉ HODNOCENÍ

Předložená disertační práce zcela splnila cíle, které byly vytýčeny v úvodu. Je zpracována na vysoké kvalitativní úrovni, jak po stránce formální, tak po stránce obsahové.

Formální stránka je charakterizována propracovaným a přehledným desetinným systémem členění práce na jednotlivé části a funkčně zpracovanou grafickou podobou doplňkových částí (grafy, tabulky, barevnost) na vysoké estetické úrovni.

Práce je psána kultivovanou češtinou, s bohatou slovní zásobou, exaktní terminologií a stylem, jenž odpovídá vědecké práci.

Po obsahové stránce disertace je cenným přínosem ke sledované problematice jak v části teoretické a relevantní bibliografii, tak částí empirickou. Použité metody a širší záběr výzkumného šetření dovoluje autorce vytvořit dynamický obraz reflektované problematiky. Traktovaný jev je jasně a srozumitelně charakterizován, vědecky uchopen - popsán, porovnán, analyzován a vyhodnocen, což vedlo ke splnění cílů – popisu současného stavu využití dětské literatury ve výuce angličtiny na základních školách, k představení možností jejího využití tak, aby byl plně uchopen potenciál tohoto typu literatury, a, v neposlední řadě, ke shrnutí celé problematiky s cílem mnohé aspekty a/či činitele spojené s procesy ve VDL propracovat, poučit, motivovat, inovovat, vylepšit. **Práce je velmi cenným přínosem k aktuální problematice podpory dětského čtení, což patří v současné Evropě k didaktickým prioritám.**

Autorka v této disertaci prokázala vědeckou orientaci, tvůrčí zapálení a oddanost své práci, tj. zákum i předmětu, široké znalosti, přehled a zběhlost v daném oboru. Rovněž přesvědčivě prokázala, že je schopná samostatně vědecky pracovat – což je nezbytný předpoklad vědecké práce, spojované s hodností PhD.

ZÁVĚR

Z důvodů uvedených v posudku výše jako přínosnou a hodnotnou vědeckou práci, jež zpracovává aktuální didaktickou problematiku moderními vědeckými metodami, a jako práci plně využitelnou jak pro účely studia studentů – anglistů - učitelských oborů filologických, didaktiků i pedagogů, tak plně využitelnou pro účely pedagogické s možností využití v široké pedagogické praxi základního školství

plně doporučuji tuto podnětnou doktorskou disertaci k obhajobě a po úspěšné obhajobě doporučuji, aby Pí. Mgr. Olze Vraštilové, M.A., byla udělena vědecká hodnost PhD.

Doc. PhDr. Jarmila Mothejzík, CSc.

V Praze 25. 4. 2014

Otázky k obhajobě a doporučení k publikaci

Otázky k obhajobě

1. Můžete na základě vlastní charakteristiky termínů *autentická* a *upravená* dětská literatura vysvětlit svůj názor na obojí, případně vhodnost využití takového typu dětské literatury ve VAJ?
2. Porovnejte prosím hospitované hodiny s pilotáží vlastních materiálů ve VAJ na ZŠ. V čem se lišily / v čem si byly podobné?
3. Jak si vysvětlujete výrazně odlišné odpovědi na otázku 5 v dotazníku pro studenty učitelství?

Doporučení k publikaci

V předložené práci doktorandka zevrubně analyzuje současný stav v oblasti využití dětské literatury ve VAJ v současném českém základním školství. Práce je cenným zdrojem informací, poznatků a doporučení jednak pro školské autority, dále pro tvůrce učebnic, pro vzdělávací instituce a v neposlední řadě i pro praktikující učitele samotné.

Z těchto důvodů:

1. Doporučuji, aby práce byla (celkově) publikována především s ohledem na dopady zjištění práce pro pedagogickou praxi.
2. Formou článků do odborných časopisů /lingvodidaktických i pedagogických/ nebo na web zpřístupnit dílčí výsledky disertace širší pedagogické veřejnosti.
3. Dle aktuálních podmínek využít poznatky z využití dětské literatury ve VAJ/VCJ k aktualizaci didaktických předmětů na fakultách VŠ (nejen na jejím pracovišti UHK).
4. Případně zpracovat toto téma jako jednu kapitolu zamýšleného sborníku k aktuálním otázkám současné (české) didaktiky.

